

ՀՀ ՇՄԱԳ օրենքի կատարելագործման վերաբերյալ առաջարկություններ

Բնապահպանական կառավարման ոլորտում երկրում ավելի մեծ թափանցիկության ձեռքբերումը երկկողմանի ճանապարհ է կառավարության և հասարակության համար: Կառավարության թափանցիկ բաշխումը, զարգացումը և հանրությունը, հաշվետվողականությունը և ժամանակին հաշվետվությունը օգտակար կլինեն ՇՄԱԳ գործընթացում բոլոր կողմերի համար: Այսինքն մշակողները պետք է տեղեկացնեն զարգացման ծրագրի յուրաքանչյուր քայլի սկզբից մինչև գործողության ավարտը շահագրգիռ մարմիններին և շահագրգիռ հանրությանը, իրավասու մարմինները պետք է հետևեն և վերահսկեն ծրագրի իրականացումը, իսկ հանրությունը՝ պահանջի մշակող և իրավասու մարմիններ՝ ստանձնելու ամբողջական և բաց տեղեկատվության փոխանակման պատասխանատվությունը: Թափանցիկ որոշումների կայացման գործընթացի իրականացման մեծ մեխանիզմը կիրթ և քաջատեղյակ հանրությունն է: Մինևույն ժամանակ, թափանցիկ կառավարման գործընթացը նույնպես բախվում է հաշվետվությունների ներկայացման խնդրի հետ: Այս ուսումնասիրության ընթացքում անհնար էր գտնել կառավարության կողմից Հայաստանի Ազգային ժողովին զեկուցող ողջամիտ գործունեություն:

Կան նախարարությունների կողմից պատրաստված ազգային զեկույցներ: Մասնավորապես, Բնապահպանության նախարարությունը պատրաստում է հաշվետվություններ և կարևորում իրականացված ծրագրերը և առաջընթացը՝ ի տարբերություն առկա խնդիրների: Այնուամենայնիվ, ոլորտում առկա խնդիրները դեռ գերակշռում են: **Չկա հասարակության մասնակցության պատշաճ ավանդույթ, հասարակական կազմակերպությունների իրավական դիրքորոշում, քանի որ այն բացակայում էր գործընթացի սկզբից, հանրության խրախուսումը՝ դատարանում բարձրացված խնդիրները լուծելու, կատարման մասին հաշվետվությունների շարունակման փորձ:** Մինչ այժմ մի փոքր առաջընթաց է գրանցվել Բնապահպանության նախարարության թարմացված կայքում, որտեղ դեռևս բեռնվում են զարգացման ծրագրերի վերաբերյալ փաստաթղթերը: Զարգացման ծրագրի ոչ բոլոր փաստաթղթերը կարող են գտնվել կայքում և ոչ բոլոր անհրաժեշտ մանրամասներով, օրինակ՝ սկսած ծրագրի կիրառումից և ավարտելով Փորձագետի եզրակացություններով և համաձայնությամբ: Մա նկատել էր Օրհուսի համապատասխանության կոմիտեն Հայաստանի վերաբերյալ իրենց վերջին զեկույցում:

Հետազոտության նախորդ գլուխները ցույց են տալիս Հայաստանում երկու անգամ մշակված և ընդունված ՇՄԱԳ օրենքի թերությունները՝ ի շահ բնության պահպանության, սակայն, նախագծողները երբեք չեն նշում, որ դա արվել է բնությունը

պաշտպանելու համար, այլ նշում են, որ փոփոխությունը պահանջվել է՝ **երկրում բիզնես միջավայրի բարելավման համար: ՀՀ ՇՄԱԳ 2014 թվականի օրենքի իրավական տեքստը չի կարող մանրամասն լուսաբանել ոլորտը: 1995 թ. Օրենքը մշակվել է՝ հաշվի առնելով ԱՄՆ-ի Ազգային բնապահպանական քաղաքականության ակտը, մինչդեռ **Հայաստանի համար բացակայում է սեփական ազգային բնապահպանական քաղաքականությունը:** Օրենքի ստեղծումը՝ առանց երկրի համար քաղաքականության մշակման, դատարկ հիմք է թողնում իրականացման համար: Այս բացը դեռ գոյություն ունի, և ՀՀ ՇՄԱԳ 2014 թվականի օրենքն ընդունվեց երկրում բնապահպանական **քաղաքականության** բացակայության պայմաններում: Երկրի համար բիզնեսի և շրջակա միջավայրի պահպանության առաջնահերթությունները պետք է մշակվեն լավ մշակված քաղաքականության մեջ, որը կարող է հանգեցնել ինչպես շրջակա միջավայրի պահպանության, այնպես էլ բիզնեսի կառավարման ամուր և մանրամասն օրենքի: **Ներկայումս բնապահպանական կառավարման ոլորտում որոշումների կայացումը հիմնականում ձեռնտու է բիզնեսին, ինչը քառս է առաջացնում ոլորտում:****

ՀՀ ՇՄԱԳ օրենքի առաջարկությունների և կատարելագործման գաղափարներն ու առաջարկությունները և դրա իրականացումը կապված են ՀՀ ՇՄԱԳ 2014 թվականի օրենքի հետ: Ստորև բերված առաջարկություններն առաջ են եկել ՀՀ երկու օրենքների և միջազգային օրենքների մանրակրկիտ ուսումնասիրության և համեմատության ընթացքում, հայտնաբերվում են բացերն ու թերությունները բնապահպանական որոշումների կայացման գործընթացում ինչպես Հայաստանի օրենսդիր, այնպես էլ գործադիր ոլորտներում: Համարվում է, որ արևմտյան օրենքների և կանոնակարգերի ավելի լավ ընկալումը և համապատասխանաբար զարգացած աշխարհի մասերում **կատարողականի քննությունը** կնպաստեն Հայաստանում օրենսդրության և կիրառման գործընթացի դրական փոփոխություններին: Կազմված է բարելավմանն ուղղված առաջարկությունների հետևյալ ցանկը

1. Ազգային, մշտական և կայուն մոտեցումներով բնապահպանական քաղաքականության մշակում՝ մինչ օրենքի բոլորովին նոր նախագծի ստեղծումը:
2. Բնապահպանական օրենքի և կառավարման նկատմամբ արևմտյան և Եվրասիական միության մոտեցման ընկալում:
3. ՇՄԱԳ օրենքի գերակայության հաստատում երկրում գործող մյուս բոլոր ոլորտների օրենքների և ենթաօրենսդրական ակտերի նկատմամբ:
4. Ռազմավարական Էկոլոգիական Գնահատում, Սոցիալական ազդեցության գնահատում և ՇՄԱԳ **առանձին** օրենքների պատրաստում՝ ՇՄԱԳ-ի գերակայությամբ:

5. Արեւմտյան օրենսդրության մեջ օգտագործվող ՇՄԱԳ գործընթացի տերմինների օգտագործումը՝ բառերի իմաստը պահպանելու և իրականացման ժամանակ տերմինի ճշգրիտ ձևակերպում: Կարևոր է օգտագործել միջազգային իրավունքում տարածված տերմինաբանությունը, եթե հայերենում այլ համապատասխան այլընտրանքներ չկան, ավելին, յուրաքանչյուր տերմին պետք է ունենա ոչ միայն տեսականորեն բացատրված, այլև գործնականորեն ճշգրիտ սահմանում: Ահա թե ինչու է առաջարկվում սկսել իրականացումից, ինչը կօգնի գտնել ՇՄԱԳ գործընթացի համատեքստում ընթացակարգերը նկարագրելու ճիշտ բառը:
6. Ստեղծել ճշգրիտ և չափելի սահմանաչափեր և ապահովել դրանք ճիշտ դասակարգմամբ՝ իրավական տեքստերում իրենց նշանակալի և հավանական ազդեցությունների մակարդակի բնորոշման համար:
7. Օրենսդրական դրույթներում ներառել կուտակային ազդեցությունների նշանակության գնահատումը:
8. Սքոփինգի և սքրինինգի հաստատում՝ որպես պաշտոնական/պարտադիր պահանջներ, որոնք պետք է իրականացվեն բոլոր այն դեպքերում, երբ ՇՄԱԳ կարող է պահանջվել՝ օգտագործելով մոդել, օրինակ՝ ԵՄ ՇՄԱԳ դիրեկտիվի տարբերակով:
9. Կառուցապատողի կողմից ավելի լայն հանրության համար ներկայացված բնապահպանական հայտարարության ոչ տեխնիկական ամփոփում/նկարագիր:
10. Կառուցապատողի և փորձագետների պահանջը՝ բաց և թափանցիկ կերպով մանրամասնորեն տեղեկացնել ծրագրված զարգացման ծրագրերի քայլերի, դրանց վնասակար և շահավետ կողմերի մասին:
11. Օրենքը պահանջում է հանրային լսումների ճշգրիտ իրականացումը: Կառավարության հրամանների կամ ուղեցույցների նախագիծ/կարգ, որոնք մանրամասն կիրառարկեն հանրային լսումների ընթացակարգը:
12. Մշակումից առաջ ելակետային մոնիտորինգ և զարգացման ավարտից հետո պարբերաբար զարգացման նախագծերի աուդիտ՝ օգտագործելով բնապահպանական հիմնական բնութագրերի նախնական գնահատականները՝ որպես ՇՄԱԳ Հասարակության իրազեկման և տեղեկատվության տարածման մեթոդներից հետո զարգացման պայմանների և առանձնահատկությունների հաջողության կամ ձախողման գնահատման ձևանմուշ՝ բարելավում կառավարության համար:
13. Դատարանների գործունեությունը և դատական վեճերի խրախուսումը, դիրքորոշման ընդլայնումը, արդարադատության հասանելիությունը պետք է իրականացվեն ՇՄԱԳ գործընթացի իրականացման և իրավական նախագծերի

շարունակական և կայուն բարելավման համար, ինչպես նաև վերջում լավ բնապահպանական հայտարարություն ստեղծելու համար:

14. Շահագրգիռ կողմերի իրավական վիճակի հստակեցում՝ իրավական դրույթների միջոցով:

15. Կառուցապատողների համար իրավական ուղեցույցների պատրաստում և իրավական պահանջների իրականացմանն աջակցություն: Սա անհրաժեշտ է օրենքի պահանջները հասանելի տեքստով նախաձեռնողներին և հանրությանը փոխանցելու համար:

Գայանե Աթոյան

Gayane Atoyan

Environmental Law PhD, MCLS

Environmental and social impact assessment expert

Mob: +374 99699866